

Korponay János főhadnagy értekezése a török hadi-rend jelen szerkezetéről

(Az 1846dik december 20kán tartott 17ik magyar tudományos akademiái nagygyűlésen.)

(Folytatása és vége.)

Ujnczozási rendszer. A' török hadsereg egyedül csak a' muzulman népből pótlékozza magát. A' ráják (keresztyének), tehát $\frac{2}{3}$ da török alattvalóknak, a' hadi szolgálatból egészen ki vannak zárva, csak kivételkép soroztatik be ittott egyegy örmény, mint a' ráják közt legbiztosabb egyed, a' hadseregbe.

A' hadsereg pótlékozása öszszeírás szerint történik, 's következőleg kezeltek: a' tartományi basák (tartományi helytartók) parancsot kapnak bizonyos számu ujnczok kiállítására, ezek ismét maguk résziről a' falvak agáinak hagyják meg azokat kavassok (rendőr, pandur) segedelme által előteremteni. Mire, a' fiatalság egyik része futásnak ered, mások pedig ellenszegülnek, a' kormánynak tehát a' legüyetlenebbek 's legszegényebbekkel kell megelégedni, kiket gyakran hosszú köteleken kell hadi osztályaikhoz hurczoltatni. Mítán pedig a' kényelem 's ingyen-élésben felnőtt korosb ifjaknak, szerfölött nehezükre válik a' hadi fék, pontosság, nyakravaló, csizma, gombok, szóval bármelly feszséghez szokni, ennélfogva ujnczokul csak a' nép legfiatalabbait veszik. Közép számmal a' katonák 15—16 évesek, és számosan közülök alig számítanak 12—13 évet. Ennek következtében az ujon felállított török hadsereg, nagy részben inkább gyermekekből mint legényekből áll.

A' török gyalogság legalább 5 lábnyi, legfelebb pedig 5 lábnyi és 4 hüvelyknyi magas 5' 6" magasságu egyedek szerfölött ritkák. A' lovasság és tüzéségben valamivel erősebb és korosb egyedek vannak. A' lovasság szívesen beveszi az arabokat, minthogy született 's legjobb lovasok.

Az imént leirt öszszeírási rendszeren kívül a' hadsereg még rendkívül is pótlékozza magát. Az utóbbi tauruszi háboru alatt 5000 kurd esett foglyul, kik minden megtörhetlen nyakasságuk és makacsságuk daczára is, az őrség és tüzéség közzé osztattak, nyakkarikákon és hosszú vaslánczokon hurczoltattak Konstantinápolyba, de a' mars alatt honvágyból majd fele halt el. Ez egész legénység kinézése inkább befogott vadállatokhoz, mint emberekhez hasonlított 's valóban ábrázatuk az emberből állati átmenetet képez és sajátlagos, hogy kivétel nélkül mindnyájan bandzsák. A' törökök és kurdok közt létező halálos gyűlölségből indulva feltehető, hogy a' kurdok az első alkalmat használva, fegyvereiket zsarnokaik ellen fordítanóják, tehát e' rendkívüli ujnczozási rendszer hibás léte igenis szembeötlő.

A' szolgálat-ido meghatározva nincsen 's évek számához sem köttetett. Kétségtelenül tehát arra számít a' kormány hogy ezen legénységet, melyet gyermekekből katonákká nevelt, holtuk napjáig is meg fogja tarthatni. Végtékéi elbocsáttatásuk ennélfogva soha sem, szabadságra eresztetésük pedig csak hében korban igen rövid időre történik. Nyugalmasztatások ha előfordulnak, csak személyes kegyelemnek nézhetők.

Abdul Medzsid szultán kormánya kezdete óta, a' gülhanei hatiserif következtében, új hadi rendszabás jött létre, mely szerint a' katonák szolgálatideje 5 évre akkép lenne meghatározva, hogy évenként $\frac{1}{5}$ része sorshuzás által állíttatnék ki, a' legszigorubb rend, emberiség és részrehajhatlanság mellett. Azon katonák, kik szolgálat-idejüket végezték, hazájokba visszatérhetnének 's többé katonasághoz állíthatók nem lennének.

De fájdalommal kell hozzá tennünk, hogy ezen valóban a' népboldogítást eszközölhető törvényrendelet valósitása a' török

nép mélyen gyökerezett balitéletében még folyvást megsemmisül. —

Pótlólovak. A' lovak pótlékozása nincs a' kellék szerint rendszeresítve, hanem többnyire a' basák ajándokaiból történnek, ennélfogva a' lovaknak mindaddig szolgálatot kell tenni, míg más találkozik helyökbe. Minek következtében a' lovasságnak többnyire csak igen vén oláh és bosnyák fajta lovai vannak. Mi annál inkább feltűnő: mivel a' török föld jó szép fajta lovakban dús 's igen is alkalmas a' lovaglásra.

Belérteke. A' jelen török hadsereg külseje koránsem kedvező, alig foghatni még, mikép vala lehetséges az egész török áttalalomban olly számos hitvány kinézésű egyedet öszszecsődíteni.

A' hadi oktatás (dressour) nagyon hiányos, a' katoná ma-gatartása rossz, a' gyakorlat igen hanyag, a' miénkhez hason szabotosság és egyformaságnak sem hasznát, sem lehetőségét nem látják által.

A' gyalogság gyakorlati szabálya igen bonyolodott, az például hatféle négyszöget szab elő, tehát könnyen megeshetik, hogy a' kellő pillanatban egyet sem lesznek képesek alakítani.

A' csatározást a' poroszoktól vették, de mivel oroszok kezén keresztül jutott ez hozzájuk, annyi sok mesterkélés és játékkal van kiczifrázva, hogy valódi haszonvetősége egészen elveszett, így például a' csatárláncz megerősítésénél, a' megerősítők koránsem oszlanak fel csatárokul 's tódulnak a' hégzagokba, de szakaszokban maradnak 's a' csatárlánczoknak kell megnyitni befogadásukra; a' visszahívásnál tehát 100 lépésnyi üres közők is képeződnek 'sat.

Mind a' mellett is a' gyalogság legderekbbe része a' hadseregnek. Jelen lovasságuk nehezen hozná a' törököket jó lovas hírbé; nagy balfogás volt, hogy az eddig karddal fegyverzett lovasságot, melyben egész ereje rejlett, most lánczákkal fegyverzették föl. Az egyedet ez új fegyverfaj nagy zavarba ejti, mi miatt a' közönséges gyakorlatoknál rendesen otthon szokták azt hagyni. Mint különöst láttatják a' lovassággal a' valódi gyalog csatározást pisztolyokkal.

A' tüzéség lövészege nagyon hiányos. Sokat tartanak sebes tüzelésre, de a' czélozást alig gyakorolják mellette névszerint, czélba pedig alig vagy igen ritkán lődöznek.

Az előíri szolgálatot, csak hében korban, az őrhadi szolgálatot pedig legnagyobb hanyagsággal üzik. Gyakran láthatni az öröket merítláb, rongyos ujasokban fel 's alá sétálni vagy pedig az őrhelyen leguggolni. Ha hideg van, akkor a' fegyvert félre teszi 's az őrszobában melegszik. Néhány őrhelyen homokórák léteznek, ha ezen az idő lefolyt, akkor az ór, bárhol álljon, őrtanyájára viszszaállag 's említést tesz, hogy váltsák fel. Ollyas őrhelyekre, melyek előtt néha nagyobb fokozatu előljárók szoktak elmenni, rendesen még egy tsauszt szoktak felállítani, kinek kötelessége az őrt szemmel tartani. Majd minden őrtanyának megvan saját ebe, mely az öröket vigyázása által segíti. —

Az említetkekből következtetve a' hadak mozgékonytsága igen csekély. Ambár a' fővárosban a' mindenféle fegyverzetű hadak száma 20 ezer főt meghalad, az őrhad mindazáltal még eddig egy szövövényes hadi mozgalmat sem volt képes gyakorlatilag tenni.

A' hadak fiatalokuk, gyenge testi mivoltuk, hitvány ruházatuk és elegendő orvosi gondoskodás-hiány okozhatják, hogy e' hadsereg első marsai sok emberbe kerülendnek. De mind ezenkívül a' török hadsereg legnagyobb hibája, a' derék és kiképezett főtisztek hiányában rejlik.

Ambár ezen új török hadsereg sem szépségre sem pedig számra nézve a' hajdani török hadseregekhez nem hasonlíthat, de mind a' mellett is van amazok feletti előnye abban, hogy ez egy

létszerez egész és szófogadó eszköz a' kormány kezében, s e' tekintetben a' török álladalom valamennyi hajdani hadseregeinél, belerejére nézve, hatalmasb.

Szabálytalan had. Szabálytalan hadhoz tartoznak: a' spahik, kik most szinte ezredkebe soroztatvák s ezeknek többé hatalmukban nem áll béke, vagy kedvetlen idő beállításakor, mint hajdan, öntetszésük szerint haza takarodhatni. Számuk jelenleg csak 5000-re megyen; mely azonban idővel jobb szerkezet mellett e' számot ötszörösen is meghaladhatná.

Bár minden hűbéres köteleztetik maga magát felfegyverezni, lóval ellátni és személyesen a' hadseregnél tenni szolgálatot, mégis sokan közülök magukért helyetteseket állítanak, és nagyobb részben meg sem jelennek. a' spahi ezrednek ennél fogva szintolly roszszul vannak felkészülve, mint lóval ellátva. A' kormány e' hűbéreseket igen szeretné rendes fizetett katonasággá átalakítani, de mindeddig még a' timarok (hűbéresek) igazi jövedelmét sem tudhatá meg. Ez olly különböző: hogy némely spahinak kénytelen szolgálat-ideje alatt segédpénzt is adni, míg nagyobb része főleg az a' zsiái hűbéreknek igen jövedelmező. — A' spahik 8—négy százados ezredet képeznek, melynek ereje 48től 150 lóig változik.

Az ujan alakult honvédség: gyalogság és lovasságból áll. A' honvédeket keblező tartományok, helyzeti viszonyaik szerint kerületekre osztattak s mindegyikében kizárólag török vallásu lakosságból honvédizászlóaljok állítottak, melyek szerkezetük és számukra nézve, a' rendes hadsereggel egyformák.

Honvédi vezérletre minden tartományban egyegy misir van megbizva, alája rendeltetvák a' hadosztályi és dandári vezérek, és valamennyi hadi, kincstári és igazgatási ügyet ő kormányozza.

Egyegy honvédi zászlóalj 8 belukra oszlik, melyek közül felváltva, mindig kettő teszi a' szolgálatot a' kerületek népess városaiban, hol hadházaik léteznek.

A' honvédi nép képessége szerint két részre osztatik, egyike a' második jobbiviseletű emberei közül válogattatik ki s béke-időben kerületi őrséget képez, s háboruban pedig a' szultán testőrségéhez gyűlecszik.

Valamennyi spahi és timar rendes honvédi lovas ezredet képeznek. A' honvédi tüzérség a' fővárosokból a' végett hozzájuk rendelt főtisztek által képeztetik ki.

Minden 19—40 éveig, ki a' rendes hadseregben nem szolgál, a' honvédséghez iratik, ugyszinte valamennyi kiszolgált katona is, ki még a' 40ik élet meg nem haladta s ép testi, rendkívüli esetekben a' honvédbé állni köteles.

Bosnyákországban, mely rendes katonaságot nem állit, 12 gyalog és 2 nemzeti lovas ezred állitott fel. Ezek minden héthben, a' többi tartomány honvédei pedig kétszer egy évben gyakoroltatnak fegyverben s gyakorlat után a' fegyverek azonnal raktárakba tétetnek. A' honvéd csak háboruban tesz rendes szolgálatot.

Ezen intézkedés gyorsan haladt és már 1835ben 130 ezer ember volt besorozva, most az a' zsiái honvédség 450 ezer, az európai pedig Bosnyákország és Albániaéval együtt egy millió honvédnél többre kecsültetvék; de tényleg most csak negyvenegy, 1200—1400 főnyi zászlóalj képez.

A' török kormány mind ezen elősorolt s függetlensége mellett tett szép intézkedései daczára sem bir annyi eszközzel, hogy honvédeit európaig fegyverezhesse föl, még sokkal kevésbbé pedig, hogy őket kellőleg is beoktathassa.

De idővel, majd ha e' nép fogékonyabb lesz kormányza intézkedését megérteni, méltánylani, s hozzá és nemzetiségéhez buzgóbban ragaszkodandik, akkor mindenestre előbb leirt intézkedései legfontosabb eredményük lehetnek.

Szárzaföldi hadserege jelenleg következő részekből áll:

a) Órhad (asakiri, khassa)

	fő	ló
4 gyalog ezred 4,4, zászlóalj erővel	12,000	—
4 lovasezred 6,6 századdal	—	2,800
		2500

6 telep-tüzérség	—	—	700	800
			Összesen	15,500
				3,300

b) sorhad (mansureh)				
22 gyalogezred 4,4 zászlóaljjal			55,000	—
2 lovasezred 6,6 századdal.			1,400	1200
2 ezred pattantyús	—	—	3,400	2000
2 ezred rombár	—	—	400	—

Összesen 60,200 | 9200

Ezekhez járul még:

c) régi rendszer szerinti				
szabálytalan lovasság	—	—	5000	5000
szabálytalan seymen	—	—	2000	2000
az ujan alakított nemzeti honvéd	—	—	57,000	30,000

Összesen 64,000 | 37,000

Értekezésem befejezéséhez csak azt bátorkodom tenni még, hogy: a' csekélynek látszó hadi erőt megvetni nem tanácsos; ugy másnak erejét nagyítani sem üdvös. Ez közta-pasztalás.

Magyar nemzeti museum tárgyában.

Folyó év július 1től magyar nemzeti museumunknak mai napig részint ajándékoztattak részint megvettettek:

1.) *Könyvtárba.* 1.) Ó cs. kir. főhgsége kegy. Nádor urunk által „Foraminifers fossiles du bassin tertiaire de Vienne etc. décrits par Alcide d'Orbigny Paris 1846. érdekes munka küldetett be. — 2.) A' nm. m. kir. helytartótanács utján több magyarországi könyvnyomó-intézetben kijött újabb, nagyobb és kisebb munka, valamint több hirlap is, ingyen küldetett be. — 3.) Széchenyi Lajos gr. alapítványából 400 ezüst forint értékben több jeles és Magyarországot illető könyv és kézirat vétetett, melyek a' nemzeti museum Széchenyi-országos könyvtárába tétettek — 4.) Ürményi Ferencz koronaőr 12 különféle külföldi képcsarnok leírásával s illetőleg lajstromával kedveskedett. — 5.) Dercsényi János báró „Tanulmányok a' Communismusnak egy humanus ellen-szeréről és Stubien über ein humanes Mittel gegen den Communismus, tulajdon munkáival. — 6.) Somogyi János, Széchenyi Lajos gr. ő excell. tisztje 6. különféle érdekes munkával; — 7.) Takács Benjamin 11 különféle francia munkával; — 8.) Szadler József nemz. museumi ör „die Jod und bromháltige Mineralquelle zu Nezenitz Olmütz 1846 — 9.) Merényi Lipót olasz és francia nyelvtan tulajdon munkáival. — 10.) Hoser József dr. Prágából „Catalogue raisonné, oder beschreibendes Verzeichniss der zu Prag aufgestellten Hoserschen Gemälde-Sammlung. Prag 1846. munkáival; — 11.) Somogyi Károly Religio és nevelés című folyóiratával; — 12.) Bergmann József „Über das Entstehen vieler Jettons und Medaillen Wien 1846 és Untersuchungen über die Münzen und den ältesten Münzfuss von Meran sat. Wien 1846. tulajdon munkáival; — 13.) Kubinyi Ágoston museumigazgató 4 különféle legújabb természet-tudományi kisebb munkával; — 14.) Hanák ker. János kegyes szerzetbeli oktató a) „a' természetrajz elemei 2ik kiadás és természetrajz 4ik füzet, tulajdon munkáival; — 15.) Bárdossy József táblabíró „Hungariae loca praecipua recens emendata, atque edita per Joannem Sambucum Pannonium 1592. érdekes munkával; — 16.) Frivaldszky Imre nemz. museumi segédőr 15 különféle olasz nyelven irt természettudományi munkával; — 17.) Ifj. Szabó Pál, a' hsztyártás és kereskedés című munkáival gazdagíták magyar nemzeti museumunk Széchenyi-országos könyvtárát.

II.) Képcsarnokba.

A.) a' József Nádor-nemzeti képcsarnokba. 1.) A' nemzeti képcsarnokot alakító egyesület tulajdon